

В.Д. Чернадчук

доктор юридичних наук, доцент
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ", м. Суми

ДО ПИТАННЯ НОРМ-ДЕФІНІЦІЙ У БАНКІВСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Дефініції банківського права, будучи юридичним засобом відображення явищ, процесів і потреб банківської діяльності, включаються в механізм правового регулювання банківських відносин. Юридична природа цих дефініцій зумовлена їх внутрішньою правовою характеристикою, що відображає індивідуальні ознаки відповідного правового явища у сфері банківської діяльності, а також системними взаємозв'язками з іншими елементами механізму правового регулювання банківських відносин.

У банківському законодавстві України, як і в будь-якій іншій галузі законодавства, існує низка проблем щодо визначення понять та термінів. В першу чергу це стосується законодавчих визначень, які не завжди точно розкривають їх зміст. Проведений аналіз банківського законодавства України та практики його застосування дозволив виявити низку проблем, найактуальнішими з яких, на нашу думку, є відсутність визначень деяких правових понять, неточність окремих визначень, наявність колізійних норм-дефініцій, коли у законах та підзаконних нормативно-правових актах зустрічаються різні варіанти визначень одного і того ж поняття.

Норма-дефініція, будучи первинною нормою банківського права і вказуючи на необхідність правового регулювання, в подальшому фінансово-правовому регулюванні доповнює регулятивні норми банківського права, розкриває сутність поняття, що міститься у вторинній (похідній) регулятивній правовій нормі, доповнює її, пояснюючи її окремі положення.

У банківському законодавстві норми-дефініції формуються по-різному. Залежно від ступеня визначеності вони можуть бути конкретними, абстрактними, описовими, відсилочними, розрахунковими.

Конкретна норма-дефініція містить визначення банківсько-правового поняття (терміну) вказівкою на його найістотніші ознаки. Наприклад, відповідно до ст. 2 Закону України "Про банки і банківську діяльність" банк – це юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків.

Абстрактна (уявна) норма-дефініція безпосередньо не містить визначення банківсько-правового поняття (терміну), але його можна вивести аналітично. Закон України "Про банки і банківську діяльність" не містить визначення поняття банківської послуги, але у ст. 47 цього закону міститься перелік цих послуг та окремі положення щодо їх здійснення. Тому визначення цього поняття можна надати шляхом аналізу відповідних статей цього закону та положень Цивільного кодексу України.

Описова норма-дефініція містить визначення банківсько-правового поняття (терміну) перелічуючи те, що включається в це поняття, тобто є переліком елементів структури даного поняття (терміну). Наприклад, відповідно до ст. 2 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" асоційована особа – це чоловік або дружина, прямі родичі цієї особи (батьки, мати, рідні брати та сестри, дід, баба, онуки), прямі родичі чоловіка або дружини цієї особи, чоловік або дружина прямого родича.

Відсилочна норма-дефініція не містить визначення банківсько-правового поняття (терміну), а відсилає до норми-дефініції іншого закону. Наприклад, у ст. 1 Закону України "Про Національний банк України" не надано визначення поняття ділової репутації, а зазначено, що "термін "ділова репутація" розуміється у значенні, визначеному Законом України "Про банки і банківську діяльність".

Розрахункова норма-дефініція містить визначення банківсько-правового поняття (терміну) шляхом опису словами формули, за якою здійснюється математичний розрахунок кількісного показника цього поняття (терміну). Наприклад, відповідно до ст. 2 Закону України "Про банки і банківську діяльність" капітал регулятивний – це сукупність основного та додаткового капіталів, складові яких визначаються цим законом та нормативно-правовими актами Національного банку України.

Потрібно зазначити, що крім запропонованої нами класифікації норм-дефініцій в юридичній літературі існують пропонуються й інші.

Підсумовуючи викладене можна зробити висновок про те, що норми-дефініції у банківському законодавстві є обмеженнями, які дозволяють відмежувати предмети і явища, що входять до змісту поняття (терміну), від інших предметів і явищ. З наукової точки зору таке визначення є результатом дослідження правової природи даного явища або предмету і описанням його сутності. Це дозволяє досягти однакового розуміння суб'єктами банківських правовідносин сутності даного правового поняття (терміну), якому дається визначення. Однак, з практичної точки зору норма-дефініція повинна бути конкретною, стислою і одночасно інформаційно ємною, містити зрозумілі для правозастосовувача терміни, які, по можливості, не потребують визначення.

Норми-дефініції мають порівняно з іншими частинами тексту законодавчого акту інформативність, яку характеризують такі критерії як інформаційний обсяг, інформаційна ємність та інформативність. Текст норми-дефініції повинен адекватно розкривати зміст банківсько-правового поняття, визначати його родові та видові ознаки, що включають нормативні характеристики у концентрованій та узагальненій формі. Будь-яка норма-дефініція банківського законодавства по-

винна бути стабільною, оскільки розкриває основні, якісні ознаки банківсько-правового явища, а воно, як правило, існує в незмінному вигляді протягом тривалого часу.

Поділяючи думку про необхідність виділення більш вузьких термінів, пропонується виділити первинні (основні) й похідні (додаткові) терміни (поняття), що потребує обов'язкового узгодження їх визначень. Це зумовлено тим, що у банківському законодавстві як і в будь-якій іншій галузі визначення похідного поняття (терміну) відбувається, як правило вказівкою на основне поняття як родову ознаку. Крім того, надаючи визначення похідних понять (термінів) потрібно використовувати лише істотні видові відмінності для того щоб розмежувати ці поняття (терміни) і унеможливити понятійне (термінологічне) перетинання. Наприклад, первинним (основним) терміном є банк, а похідними (додатковими) – банк з іноземним капіталом, уповноважений банк, неплатоспроможний банк, перехідний банк, приймаючий банк, проблемний банк, визначення яких надано у Законах України "Про банки і банківську діяльність" та "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб". Визначення усіх похідних термінів починається із використання основного терміну "банк", а в подальшому робиться спроба перерахувати істотні ознаки, які, на думку законодавця, виокремлюють певний вид банку в сукупності усіх банків. Хоча аналіз визначень, наданих у ст. 2 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" свідчить про незавершеність дефініцій шляхом невизначеної конструкції, застосуванням зокрема словосполучень "щодо якого Національний банк України прийняв рішення про віднесення до категорії... у порядку, передбаченому Законом України "Про банки і банківську діяльність" та інших. Тому, для уникнення таких ситуацій при формулюванні норм-дефініцій потрібно дотримуватися вимог узгодженості та завершеності.

При формулюванні норм-дефініцій банківського законодавства потрібно враховувати вимоги практики застосування банківського законодавства та правила, які вироблені формальною логікою, лінгвістикою та юридичною наукою, що дозволяє виокремити систему принципів на яких має бути побудована дефінітивна система банківського законодавства, та правил законодавчої техніки. Зокрема, при формулюванні визначення потрібно уникати наявності в ньому термінів, які самі потребують свого визначення. Природно, що це досить складне завдання, оскільки будь-яке визначення неможливо надати без застосування спеціальної термінології. Тому у визначенні потрібно використовувати поняття чи терміни, які вже мають законодавче визначення або зміст яких є сталий та зрозумілим у правозастосовчій практиці або загальнозживані поняття, що однаково розуміються учасниками банківських відносин і не викликають у них сумнівів. Так, наприклад, у визначенні поняття "ділова репутація" (ст. 2 Закону України "Про банки і банківську діяльність") використані такі терміни (слова) як "ділова практика", "професійна етика", "порядність, професійні та управлінські здібності фізичної особи" потребують уточнень та конкретизації, оскільки порізному сприймаються учасниками банківських відносин і неоднаково тлумачаться у судовій практиці. Саме тому, недоцільно формулювати визначення через "систему невідомих", що дозволяє запропонувати такий принцип конструювання дефініцій як визначеність дефінітивної конструкції.

Чернадчук, В.Д. До питання норм – дефініцій у банківському законодавстві [Текст] / В.Д. Чернадчук // Актуальні питання публічного та приватного права: тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції (3 жовтня 2012 р.) / за ред. В. М. Огаренка та ін. – Запоріжжя: КПУ, 2012.- С. 143-145.